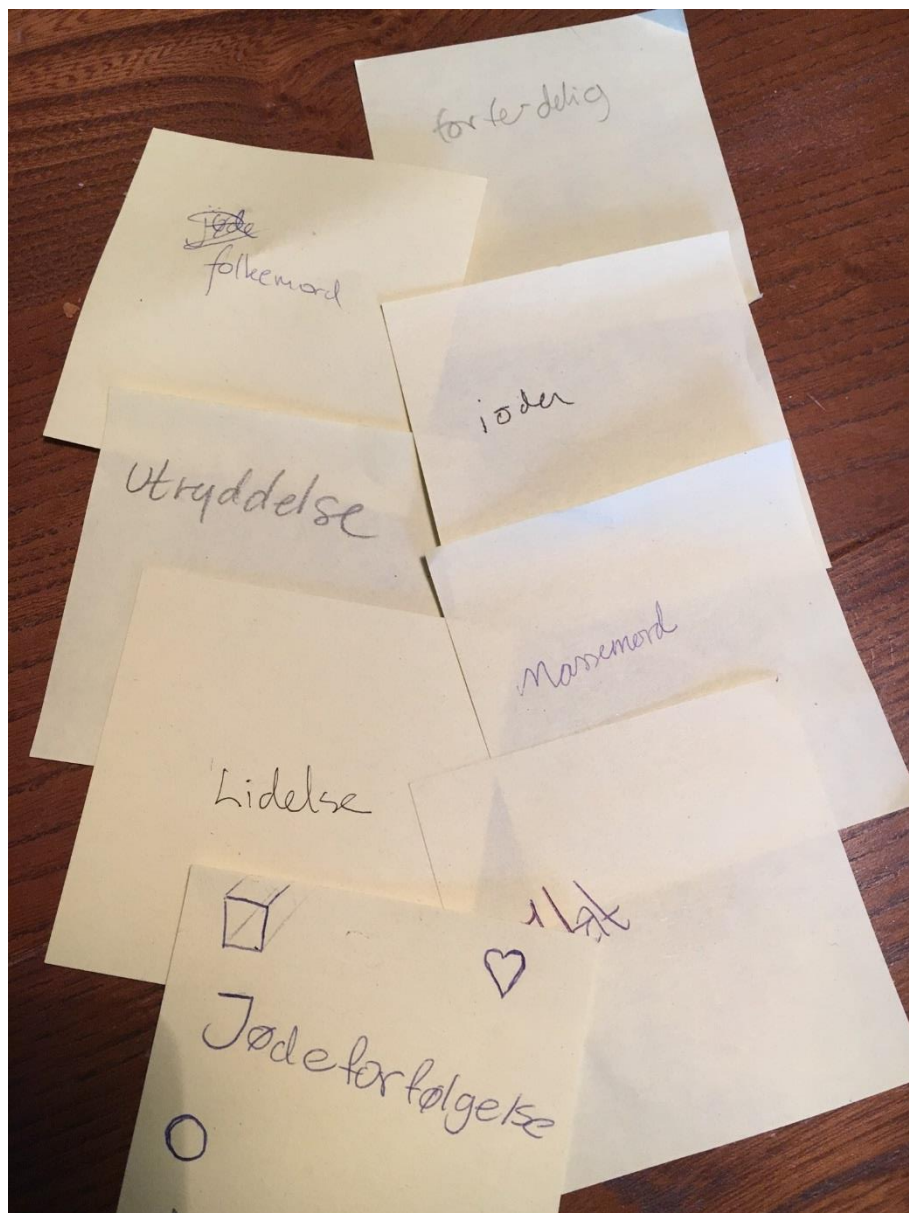

Sluttrapport: Museenes samfunnsrolle

Det angår også deg. Demokrati og menneskerettigheter i Vestfold

Vestfoldmuseene IKS

For prosjektgruppen i Vestfoldmuseene: prosjektleder Ulla Nachtstern

Innledning

Vestfoldmuseene har inneværende år vedtatt en 4-årig strategisk plan som vektlegger fornyelse av formidlingen gjennom et prioritert fokus på menneskerettigheter, demokrati og mangfoldsperspektiver.

Museet skal benytte sin faglige frie rolle til å reise kritiske spørsmål om både fortid og nåtid. Samfunnsrollen skal styrkes gjennom museets unike mulighet til å knytte historiske hendelser, også der demokrati og menneskerettigheter er satt under press, opp mot samtidens utfordringer.

I 2014 etablerte Vestfoldmuseene formidlingsprosjektet «Det angår også deg. Demokrati og menneskerettigheter i Vestfold», som på mange vis lå i forkant av dette ene av museets strategiske veivalg, og som er et av museets videre satsningsområder.

Prosjektets tittel åpnet for mange perspektiver og det ble besluttet at det første opplegget skulle fokusere på Holocausts nedslag i vårt fylke. Vi hadde erfart at mange ikke reflekterte over at Holocaust også var noe som skjedde lokalt, at noen av Europas jødiske ofre faktisk kom fra våre nærområder og ble utsatt for overgrep også her. Arbeidsgruppen som ble nedsatt, bestemte derfor at et lokalt perspektiv skulle prioriteres.

Folketellingen fra 1931 viser at det bodde 50 jøder i Vestfold før 2. verdenskrig. De levde aktive liv og satte spor etter seg. Neste folketelling i 1946 forteller om 2 jøder i fylket vårt. Tallenes tale er tydelige.

I Vestfold lå Berg interneringsleir, opprettet i 1942 som den eneste konsentrasjonsleiren i Norge direkte underlagt det norske Politidepartementet. Her ble jødiske menn internert fra oktober 1942 til mai 1945, utsatt for et terrorvelde håndhevet av norske politimenn, tidligere frontkjempere og hirdmenn.

Prosjektgruppen valgte at formidlingen skulle skje in situ; i byene der familiene levde – og på Berg, som er et fungerende fengsel i dag. Formidlingen skulle altså ikke foregå i våre museer, men på åstedene for overgrep, utført mot norske jøder så vel som mot motstandere av det nazistiske regimet.

Gjennom det lokale fokuset, åpnet vi for at publikum skulle bli kjent med jøder som levde her. De skulle få møte historiene som utspilte seg i nærmiljøet og komme inn på personer som levde sine liv eller ble påført urett akkurat her. Personene skulle tre frem som individer og historien bli gitt et ansikt. På den måten mente vi at historien ville bli aktuell og nærværende - og angå oss mer direkte.

Besøksstedene

Berg fengsel

Fengselet ble opprettet som interneringsleir i 1942, og var direkte underlagt Politidepartementet. Alle fangevokterne var norske, de fleste med bakgrunn fra hirden, politiet/ politiskolen på Kongsvinger eller fra tjenestegjøring på Østfronten. 336 jøder ble internert på Berg fra 26. oktober 1942, i helt uferdige brakker der alt det nødvendigste manglet. Det første halvåret hadde fangevokterne ikke noe arbeidsreglement å forholde seg til, og det utviklet seg et terrorvelde overfor de jødiske fangene. 26. november 1942 ble det foretatt en seleksjon av fanger. 60 menn som var gift med ikke-jødiske kvinner ble holdt tilbake, mens resten ble sendt for deportasjon med Donau. De gjensittende ble værende frem til 1. mai 1945, da de ble frigitt og sendt med busser til Kjesäter flyktningmottak i Sverige.

Formidleren som har hatt undervisningsopplegg på Berg fengsel er selv jødisk og hennes morfar, Moritz Nachtstern (en av 34 overlevende norske jøder som ble deportert), satt på Berg frem til deportasjonen.

Moritz Nachtstern peker på fangenummeret sitt.

Natt til den 26. ble det igjen skreket appell. Klokken var 3.30 og ingen hadde sovet. Vi tok med oss våre eiendeler, en brørasjon og fem boderkede fiskekaker som vi fikk utlevert og stilte oss opp på plassen. Soldater og uniformerte nazister sto allerede og ventet på oss. I alfabetisk rekkefølge ble vi ropt fram til et bord der vi ble spurt om vi var gift. De som kunne svare ja på det ble spurt om de var gift med en norsk dame. (Med norsk mentes ikke-jøde. De som svarte positivt på det siste spørsmålet ble tilbake i leiren, mens vi andre skulle reise. Før vi dro ble noen fanger som lå på sykehus i Tønsberg hentet. Et par av dem var nettopp operert for blindtarm, noen hadde sterk influensa, og en hadde tarmslyng. Tarmslyngpasienten kun-

Fra Nachtsterns manuskript: Om seleksjonen på Berg interneringsleir 26. november 1942, før deportasjonen med Donau.

Det originale første manuskriptet til Nachtsterns Holocaustberetning (Falskmyntner i Sachsenhausen, første gang utgitt i 1949) befinner seg nå i Vestfoldmuseene, i magasinet til Vestfoldarkivet. Hans historie går som en rød tråd gjennom formidlingsopplegget. Den personlige formidlingsmetodikken til formidleren gir en egen nærhet til tematikken.

Prosjektgruppen har også innhentet tidligere ubenyttede kilder som gir en personlig stemme til formidlingen. Dette gjelder først og fremst intervjuet med Martin Meholm (Mankowitz), som er den siste gjenlevende av de jødiske fangene på Berg – og unike kilder etter familien Gorwitz.

I Riksarkivets landssvikerarkiv er det funnet kilder som beskriver forholdene på Berg, knyttet til straffeoppgjøret mot fangevokterne og leirledelsen.

Larvik

I Larvik bodde familien Sachnowitz, som var godt integrert i byens kultur - og idrettsliv. Elevene blir kjent med familien gjennom bilder og fortellinger og en byvandring som formidler levd liv og skjebne. Vi følger familien fra barndomshjemmet til skolen og over til torget der det er lagt ned snublesteiner til minne om familiens ni medlemmer. Bare Herman overlevde og vendte hjem til Larvik. Vestfoldmuseene har fått låne private bilder av Hermans døtre og har blant annet også fått minnemateriale fra søsteren Fridas venninner. På Riksarkivet er det funnet kilder som forteller om den økonomiske likvidasjonen knyttet til familien. Under arbeidet er det stadig folk som tar kontakt og kan fortelle om sine opplevelser og erfaringer knyttet til familien. Slik bygges ny kunnskap og forankring.

Etter et mangeårig samarbeid med Arnold Jacoby utga Herman Sachnowitz i 1976 boka «Det angår også deg» og prosjektets navn er lånt fra denne boka.

Elever samlet i familien Sachnowitz eplehage.
Et tre ble plantet for hvert av barna da de ble født.

Minnestund ved snublesteinene i Larvik.

Sandefjord

Politimannen Thor Ø. Kultorp (Foto: privat)
motsatte seg nazifisering og ble sendt til Stutthof
konsentrasjonsleir.

Klasse: 78

Haftkarte

Name: R e k l e v

Vorname: Jogvold Andreas

Geburtsdag/ort: 28.4.1900 in Stjørdal

Wohnhaft: Hunkhaug/Stjørdal

Ehefrau bezw. Angehörige: Stjørdal

Festgenommen am: 5.2.43 um 11:30 Ort: Sachsenhausen Stjørdal

Eingeliefert am: 5.2.43 um 16,00 Ort: Drontheim

Festnahmegrund: Kommunist, Auf. Anordnung v. BSS Oslo.

Sachbearbeiter: IV.A. P.Mr. -R - 192/42. *Bad 010/01-1997/42*

Entlassen am: um

bezw. überführt nach: Konsentrasionsleir *17.5.43*

Arrestasjonskortet på kommunisten Ingvald A.
Reklev som døde i Sachsenhausen. (Foto:
Falstadsenteret)

I Sandefjord retter vi fokus mot demokratiets fall under Quisling-regjeringen og det tyske okkupasjonsstyret. Elevene blir kjent med Vestfoldinger som av ulike grunner ble arrestert og havnet i tyske konsentrasjonsleirer. I Sandefjord fortelles tre historier med utgangspunkt i enkeltmennesker

som ble arrestert og deportert på grunn av etnisitet, politisk overbevisning og for å ha motsatt seg nazifisering. Kildene har blitt innlånt som følge av prosjektet.

Erfaring og utfordring: I utgangspunktet hadde prosjektgruppen planer om å formidle historien til en jødisk familie som levde og arbeidet i Sandefjord. Familien ønsket imidlertid ikke dette fokuset på seg og dette måtte vi selvfølgelig akseptere. Prosjektgruppen hadde allerede gjort et større arbeid opp mot denne fortellingen, som måtte anses og brukes som kompetanseheving på mer generelt grunnlag.

Tønsberg

I Tønsberg går vi opp stien til tre jødiske familier som alle drev forretningsvirksomhet: Koklin, Jaffe og Plesansky. Nær alle familiemedlemmene ble arrestert og deportert høsten 1942, og ingen av dem vendte tilbake. Det er satt ned 16 snublesteiner til minne om de drepte.

Familien Plesansky, som det fokuseres sterkest på, drev konfeksjonsforretningen Tønsberg Ekvipering. Å formidle historien til denne familien er komplisert i et lokalmiljø og har krevd en del etisk tråkling. Butikkens varelager ble til en spottpris kjøpt av konkurrenten Emil Kjølner A/S i 1942 da Plesansky havnet på Berg og deretter deportert sammen med sin familie til Auschwitz og drept. Emil Kjølners ene sønn var leirkommandant ved Berg interneringsleir og den andre var frontkjemper. Kjølners butikk ble senere grunnlaget for kleskjeden Adelsten. Historien er løftet frem tidligere blant annet av journalist og førstelektor ved Høgskolen i Oslo og Akershus, Bjørn Westlie som også peker på det problematiske ved å ha en historie som man ikke rydder opp i.

Grefsrudleiren i Holmestrand

Høsten 2017 startet Nord-Jarlsberg museene opp et nytt prosjekt som skal inn i «Det angår også deg» og ut i Den kulturelle skolesekken fra høsten 2018. Her skal historien til Grefsrudleiren i Holmestrand formidles, en svært omfattende historie; Leiren fungerte tidlig i krigsårene som opplæringsleir for SS- og hirdmannskap, deretter som fangeleir for krigsforbrytere og såkalte «displaced persons». Etter krigen ble den overtatt av Europahjelpen og brukt til barnekoloni for tuberkulosetruede jødiske barn som bodde i Nord-Afrika med sine familier. Historien til leiren viser på en fortettet måte hvordan ulike ideologiske og politiske overbygninger endrer menneskers handlinger og bruk av steder i løpet av et svært kort tidsrom.

Prosjektgruppens sammensetning og arbeid

Vestfoldmuseene består av Larvik museum, Hvalfangstmuseet, Vestfoldarkivet og Samlingsforvaltningen, Haugar Vestfold Kunstmuseum, Slottsfjellsmuseet, Midgard historiske senter, Munchs hus og Nord-Jarlsbergmuseene.

Vi satte ned en prosjektgruppe utfra kolleger fra Larvik museum, Hvalfangstmuseet, Vestfoldarkivet og samlingsforvaltningen og Slottsfjellsmuseet, på bakgrunn av kompetanse (formell og uformell). Og vi jobbet systematisk med å øke kunnskap, først basert på veiledning fra Holocaustsenteret og Jødisk museum i Oslo. Vi fulgte formidlingen begge disse stedene, vi oppsøkte jødiske familier, vi reiste på studietur til Imperial War Museum og Jødisk museum i London, vi leste oss gjennom saker fra landsvikerarkivet og Likvidasjonsstyret og tilbakeføringskontoret for inndratte formuer på Riksarkivet og vi fant relevante arkiv i Oslo byarkiv og i Vestfoldarkivet. Ulla Nachtstern fulgte delemnet Marginalisering i sosiologi på Høgskolen i Sørøst-Norge, som tar for seg hvilken rolle stereotypdannelse spiller i relasjoner mellom grupper, konsekvenser av fiendebilder, stigmatisering og avhumanisering, og hvordan dette er viktig for å kunne forstå diskriminering og overgrep mot grupper som oppleves som «de andre». Vi har lest oss opp på litteratur om norsk og europeisk Holocaust, og har laget et internt notat over de emnene som vi mener bør høre med i hver avdelings formidlingstilbud. Sist, men ikke minst, har vi benyttet hverandre som konstruktive, nådeløse og beundrende kritikere – så vel med arbeidet av å lage hver våre formidlingsopplegg som etter at vi har kommet i gang med selve formidlingen.

Ane Ringheim Eriksen (Larvik Museum) ledet prosjektet fra oppstart og frem til høsten 2015. Fra og med høsten 2015 har Ulla Nachtstern (Vestfoldarkivet) vært prosjektleder.

Den kulturelle skolesekken

Prosjektet ble tatt inn av Den kulturelle skolesekken i Vestfold fra og med 2015 og tilbys elever i videregående skole. Fylkeskommunen står for logistikken omkring påmelding fra skolene og bestilling/bekostning av å frakte elevene med buss til og fra besøksstedene. Det har vært og er stor interesse fra skolene, og Vestfold fylkeskommune ønsker å opprettholde tilbudet.

Vi opplever også i økende grad at ungdomsskoler ønsker å delta, både de skoleklasser som skal reise med Hvite busser eller Aktive fredstreiser til Polen/Tyskland – og de som ikke har anledning til å gjøre dette. Dette kan være en utfordring opp mot Den kulturelle skolesekken og prosjektgruppen diskuterer nå hvordan dette best bør løses.

Andre publikumsgrupper og annen aktivitet

Prosjektleder Ulla Nachtstern har holdt foredrag på Holocaustsenteret for fullt hus, og i 2016 inngikk hun et samarbeid med Oslo byarkiv og Jødisk museum i Oslo om to fagdager som omhandlet jødisk Oslohistorie. 90 personer var til stede på et heldagsseminar og 50 på et ettermiddagsseminar.

Et annet viktig undervisningssamarbeid vi har oppnådd er med Høgskolen i Sørøst-Norge. Det har i hovedsak vært knyttet opp til historiestudenter og til faget Anvendt kulturhistorie, som dreier seg om potensialet som ligger i vår kulturarv sett i relasjon til samfunnsutvikling, innovasjon, lokal identitet, bærekraft, velferd – der studentene blir introdusert overfor lokale og regionale nøkkelinstitusjoner og prosjekter. Opp mot disse studentene har vi bidratt til å veilede tre bachelorstudenter og en masterstudent som har tatt utgangspunkt i vårt prosjekt. Og det kommer ytterligere en

masteroppgave. I tillegg har prosjektleder hatt foredrag for bachelorstudenter i sosiologi som tar et emne om marginaliserings- og dehumaniseringsprosesser.

Høgskolen i SørØst-Norge har benyttet seg av prosjektet ved egne faglige arrangementer, som Forskerdagene 2016.

Samarbeidet med høgskolen har ført til en kunnskapsflyt, der vi har bygget på hverandres kompetanser – og lært av hverandre.

Oslo Byarkiv 2016, «Jødisk Osloliv». Foredrag ved Ulla Nachtstern, Vestfoldmuseene.

Det er også oppnådd gode samarbeid med frivillige, og prosjektet har resultert i nye arrangementer omkring markering av fredsdagen 8. mai og FNs internasjonale fredsdag 21. september. Det er bestilte foredrag og vandringer med lag og foreninger – og åpne arrangementer ved de ulike besøksstedene våre, som vi har fordelt ved merkedatoer. Ved hvert av disse anledningene møter vi mennesker som har egne historier å fortelle eller som viser tydelig at de ikke visste at Holocaust hadde berørt deres lokalmiljø på slike vis – og at det er avgjørende at vi forteller disse historiene til stadig nye publikumsgrupper.

Om lag 10 000 personer har deltatt i løpet av disse tre årene (2015-17).

Inkludering av nye målgrupper

Innsatte på Berg fengsel har blitt invitert til å delta på foredrag. Det første arrangementet var lukket, som en del av fengselets kompetanseutviklingsprogram for innsatte. Omkring 20 innsatte deltok, hvilket ble ansett som vellykket. Senere har Vestfoldmuseene, i samarbeid med ledelsen i fengselet, invitert innsatte også på åpne arrangementer. Berg fengsel er en åpen soningsanstalt og vi har ansett vårt arrangement som en god sosialiseringarena med et faglig tilsnitt.

I følge fengselsledelsen på Berg er dette prosjektet å regne som et kriminaliseringsforebyggende tiltak, både når det gjelder de innsatte – men også når det gjelder formidling overfor ungdom førøvrig.

Formidlingens første fokus

I forkant av tildelingen av midlene fra Kulturrådet, laget formidlerne undervisningsopplegg knyttet til sine ansvarsfelt/ lokale steder. Vi fokuserte først og fremst på å formidle hva som faktisk skjedde, historiske fakta: Omstendighetene rundt opprettelsen av Berg interneringsleir, fangenes situasjon og leirledelsens/fangevokternes etablering av et terrorvelde rettet mot de jødiske fangene. Vi løftet

frem de jødiske familienes skjebner knyttet fremveksten av nazismen, hva som hendte med dem i forkant, under og etter okkupasjonen.

Formidlingens fokus nå

Tildelingen fra Kulturrådet ga prosjektgruppen anledning til å videreutvikle formidlingen, og skape et tilleggspunkt: Hva muliggjorde Holocaust? Hvilke beveggrunner lå til rette for at noe slikt kunne gjennomføres? Hvem var ansvarlig? Lokal ansvarlighet - man kan ikke drepe 6 millioner mennesker uten at lokale krefter bidrar. Hvem er medansvarlige? Hvilket ansvar ligger på hver og en av oss?

Med prosjektmidler ble det anledning til ytterligere fordypelse. Prosjektgruppen har brukt tid på kildegransking på Riksarkivet, med et særlig fokus på landsvikersaker og på mapper etter jødiske mennesker med tilknytning til Vestfold, som ble berørt. Dette materialet har gitt prosjektet en faglig dybde og anledning til å komme nært inn på saker, steder og personer.

Vi valgte også å bruke en del av prosjektmidlene til studietur til London, med besøk på Jewish Museum og på The Holocaust Exhibition, Imperial War Museum. Vi tilbragte hele dager på de ulike stedene, noe som var med på å bygge en ytterligere forståelsesramme omkring vår kompetanse.

I søknaden til Kulturrådet skrev vi følgende: «70 år etter Holocaust opplever vi i dag en oppblomstring av antisemittiske holdninger og en samfunnsutvikling der folkegrupper angripes, gruppe- og stereotypitenkning får grobunn, og avisenes kommentarfelt og sosiale medier fylles av fremmedfiendtlige ytringer.» Vi så at *dehumanisering* var et sentralt tema for oss i en videreutvikling. Det å umenneskeliggjøre folkegrupper som ble ansett som ødeleggende for den ariske rase, var et ledd i den nazistiske strategien. For å få gjennomslag for den endelige løsningen på jødespørsmålet – utryddelse av 9,8 millioner jøder i Europa – måtte nazistene skape et bilde av jøder som fratok dem en menneskelig identitet. Dette gjennomsyret all nazistisk strategi – og ble raskt en mainstream holdning. Det kan synes overraskende at så mange fulgte dette synet, men antisemittismen var jo på ingen måte en nazistisk spesialitet. Holdningen lå der allerede, dypt forankret. Helt fra antikken har ulike kulturer dyrket jødehatet på ulikt vis. De har tillagt jødene innbilte egenskaper, laget hatefylte univers der faktiske jøder er blitt forvandlet til innbilte «jøder». Og slike oppfatninger har satt seg fast og fulgt folk opp gjennom århundrene og over landegrensene. Men med nazismen ble antisemittismen også en del av statsstyret – og det utviklet seg til et glansnummer basert på demonisering og dehumanisering – og tilslutt nær utslettelse.

For å få kompetanse på dette feltet, fikk prosjektleder anledning til å følge professor Stig Strandli Gezelius kurs om *marginalisering* ved Institutt for økonomi, historie og samfunnsvitenskap på Høgskolen i Sørøst-Norge. Kurset tok særlig for seg hvilken rolle stereotypidannelse spiller i relasjoner mellom grupper – og hvordan konsekvenser av stereotypidannelser, slik som fiendebilder, stigmatisering og avhumanisering, er viktig for å forstå diskriminering og overgrep mot grupper som oppleves som «de andre».

I løpet den tiden som har gått siden oppstart av prosjektet, har dette fokuset blitt stadig mer aktuelt. Demokratiet er skjørt, polariseringen nærværende og økende i samfunnet og vårt ansvar som samfunnsdeltagere og medmennesker er avgjørende. Dette har gått som en rød tråd gjennom formidlingen – og formidlerne har ikke vært redde for å være tydelige. Vi opplever at ungdommene er lydhøre. De reagerer når vi vektlegger det ansvaret som ligger på dem når de nå skal bli voksne

samfunnsdeltagere, være seg det helt nære eller det store internasjonale. Vestfoldmuseene anser at det å skape bevissthet blant elever om demokrati og menneskerettigheter er avgjørende. Som unge borgere skal de overta ansvaret for vår felles fremtid, og deres kompetanse knyttet til både demokratiske og udemokratiske prosesser kan gjøre dem i stand til å identifisere liknende prosesser. Vestfoldmuseene vil med dette prosjektet bidra til å demme opp mot en historieløshet som kan få ekstreme utslag.

Dialogbasert formidling

Med mål om å åpne opp for nye perspektiver og kritisk refleksjon blant våre besøkende, først og fremst elever i videregående skole, ønsket vi å utvikle en dialogbasert formidlingsstrategi som løfter frem temaet dehumanisering av mennesker. Vi opplevde at det var utfordrende å få elevene i tale og var selv usikre på hva vi kunne løfte frem og kreve av dem.

Vi engasjerte Carl André Christensen, kommunikasjonskonsulent ved Solid Utvikling AS. Han fulgte hver av formidlerne med elevgrupper og gjennomgikk deretter ulike forbedringspotensialer som kunne legges til rette for dialog. Utfallet var ulikt for de forskjellige formidlerne, og selv om vi fortsatt er underveis i denne prosessen, har alle opplevd en bedre flyt og åpenhet i kommunikasjonen med elevene.

Vi forsøker kontinuerlig å finne nye måter å få elevene i tale på. På Berg fengsel har disse metodene vært vellykket:

1. Inngripen i elevenes privatsfære / Tap av eiendeler og rettigheter: formidleren har fratatt elevene mobilene når de kommer. Det er ikke populært, men etter hvert som det settes i kontekst med det å miste rettigheter, mulighet til å kommunisere, få informasjon, bli fratatt radioapparater under krigen, fangenes begrensede vilkår – så gir det både mening og grunnlag for samtale om hvordan dette kan oppleves og forstås.
2. Kommunikasjon ved gule lapper. Formidleren viser frem ord (for eksempel *antisemittisme*, *Holocaust*) som elevene skal kommentere eller forklare for seg selv på en gul lapp. Etterpå skal den henges opp der mange andre lapper henger, og elevene får se hva andre elever som har vært på besøk tidligere har svart. Besvarelsen er anonym og dialogen foregår både på et indre og et ytre, fysisk plan.

Elevers assosiative kommentarer til «Holocaust».

Imidlertid er tilbakemeldingen fra lærerne og elevene ganske ensartet ved alle besøksstedene: Elevene blir veldig berørt av tematikken og det tar litt tid å bearbeide historiene. Derfor er det litt vanskelig å snakke så mye der og da.. De sier selv at de i grunn har nok med å være til stede og høre hva vi har å fortelle, men at det kommer desto sterkere tilbake på skolen. Prosjektgruppen vurderer at nettressursen kan være et svar på dette.

Utvikling av nettressurs

I vår videreutvikling av prosjektet lå et ønske om utvikling av en nettressurs.

Vi har ikke ønsket at denne ressursen skal konkurrere med andre institusjoners ressurser (som f.eks HL-senterets eller Jødisk museum), men ligge tett opp til vårt formidlingstilbud som en forlengelse.

Vi har valgt å utvikle en ressurs som skal forholde seg konkret til hvert av besøksstedene våre – og der de ulike delene også kan komplementere hverandre. Det er tenkt at dette skal være et etterarbeid, tilbake på skolen eller som hjemmelektse.

Til hvert av besøksstedene blir det laget en liten kildesamling, og det blir stilt spørsmål til kildene og tematikken som disse reiser. Det har vært tidkrevende å samle grunnlagsmateriale, gjennomgå og velge kildemateriale

Eksempel på nettressurs, som gjelder formidlingen ved Larvik Museum om familien Sachnowitz:

1. Den 31. mars 1942 ble Frida Sachnowitz innkalt til politistasjonen i Larvik og bedt om å fylle ut «Spørreskjema for jøder i Norge» (1). Samtidig ble passet hennes stemplet med en stor rød J for jøde. Hva ble Frida spurt om, og hvorfor tror du disse opplysningene ble samlet inn?
2. Familien Sachnowitz var den eneste jødiske familien i Larvik. Hvordan tror du dette påvirket familiens muligheter til å komme seg unna?
3. Søndag den 25. oktober ble det sendt ut et telegram til alle landets politimestre fra Statspolitijefen. Hvem skal arresteres? Og hva skal skje med eiendelene til de arresterte? (2)
3. Les dette utdraget fra Herman Sachnowitzs bok «Det angår også deg» (3)

Hvordan merket Herman og hans familie den tyske okkupasjonen?

4. Hva tror du var grunnen til at de tyske okkupantene sørget for å holde en av familiens medlemmer fanget til enhver tid?
5. Les dette utdraget fra Herman Sachnowitzs bok «Det angår også deg». (4)

Herman Sachnowitz beskriver møtet med de to søstrene sine den 25. november 1942 som «en av de harde knutene i livet mitt». Hva tror du han mener med det?

6. Leo Eitingers vitnemål i rettsaken mot Vidkun Quisling (5) gjorde sterkt inntrykk da det ble omtalt i norske aviser høsten 1945. Hva forklarer Eitinger her om de norske jødernes skjebne etter ankomsten til Auschwitz?
7. Hva slags kilder er Fridas spørreskjema (1), utdragene fra Herman Sachnowitz' bok «Det angår også deg» (2 og 3) og vitnemålet til Leo Eitinger (4)? Hva er styrkene og svakhetene med å benytte denne typen kilder i historiske framstillinger?

Vi har også samlet inn minnemateriale og gjort flere intervjuer.

Et intervju med Martin Meholm (101 år), som er siste overlevende jøde som satt på Berg interneringsleir, vil bli formidlet i nettressursen.

Nettressursen er ikke lagt ut pr. d.d. Vestfoldmuseene arbeider nå med å fornye sine nettsider. En ny løsning vil være klar i løpet av 2018 og for ikke å måtte bruke økonomiske og arbeidsmessige ressurser, har vi ventet med å lage en teknisk løsning til denne er ferdig. Ressursen vil bli koblet opp mot de nye løsningene og lagt ut i 2018. Det er holdt av et beløp til å få gjennomført dette arbeidet.

Utvikling av læringsmiddelapplikasjon med geolokasjon

Vestfoldmuseene varslet i sin første delrapport om at dette punktet var usikkert å få gjennomført fordi det var avhengig av vår samarbeidspartner, Høgskolen i SørØst-Norge. Høgskolen la prosjektet på is på grunn av manglende finansiering fra sin side – og det førte til forsinkelser for Vestfoldmuseenes gjennomføring/rapportering.

Imidlertid har dette punktet snudd i løpet av inneværende år og ført til en arbeidskrevende prosess som har gitt gledelige resultater.

Fylkeskommunen i Vestfold, ved kultur og idrettssjef Else Blom gikk inn som pådriver for et samarbeid mellom Vestfoldmuseene, Vestfold fylkeskommune og Høgskolen i SørØst-Norge omkring et EU-prosjekt basert på «Det angår også deg. Demokrati og menneskerettigheter i Vestfold».

Hennes utgangspunkt var at formidlingsprosjektet var en fellesnevner for alle virksomhetene:

- Vestfoldmuseene, som utvikler og gjennomfører av prosjektet med 4 avdelinger involvert.
- Høgskolen som har trukket prosjektet inn i undervisning både i lektorutdanningen og i sosiologutdanningen. Det har i tillegg blitt brukt som utgangspunkt for IT og teknologistudenter som laget en prototype på en læringsmiddelapp til bruk i skolen. Dessuten har høgskolen studenter i History Education, Heritage Learning and Applied History som har skrevet og ønsker å skrive oppgaver om «Det angår også deg», både bachelor og masteroppgaver.
- Fylkeskommunen gjennom bruken av prosjektet i Den kulturelle skolesekken for elever i videregående skole (kulturarv).

Vi søkte om og fikk samarbeidspartnere i Sverige, Polen, Tyskland og Italia:

- Moderna Museet, Malmö (Sverige).
- Zespół Szkół Nr 1 im Powstanców Wielkopolskich w Swarzedzu (v/ Poznan, Polen)
- Helen-Keller-Schule, Weinheim, (Tyskland)
- Provincia di Livorno Sviluppo (Italia)

Prosjektet fikk navnet #GoDemo og søknaden ble sendt i mars 2017, innenfor Erasmus +, som har en tverrsektoriell tilnærming på tvers av utdanningsnivå og mellom utdanning og andre sektorer. Søkerfeltet er «Cooperation for innovation and the exchange of good practices».

Om søknaden:

1. Vi er alle institusjoner som driver med læring. Utdanningsinstitusjonene bedriver formell læring, mens museene bedriver uformell læring. Vi opererer i forlengelsen av hverandre, men har også ulike kompetanser og mål som gjør at vi kompletterer et læringsutbytte.
2. Vi er alle institusjonene med offentlig mandat som løfter frem demokrati og menneskerettigheter som sentrale rammer for menneskers vilkår i samfunnet. Dette er ikke minst viktige utgangspunkt for museer som skal gjenspeile samfunnet, delta i

demokratiseringsprosesser og reflektere et mangfold av perspektiver og virkeligheter. Offentlige føringer sier at både museer og læringsinstitusjoner skal fremme disse verdiene og legge til rette for integrering både sosialt og kulturelt, vi skal fremme interkulturell forståelse, ytringsfrihet, kritisk refleksjon, toleranse.

3. Ungdom er vår primære målgruppe. Vi definerer dem som «morgendagens borgere» og måten de kommer til å forvalte sine kunnskaper og holdninger på vil avgjøre deres felles fremtid.
4. Mange skoler, inkludert de tre videregående skolene vi har med, signaliserer utfordringer knyttet til økende polarisering, sårbarhet knyttet til minoriteter og udemokratiske holdninger. Alle elevgrupper trenger å oppøves i historiebevissthet, men også til å reflektere over egne forestillinger og fordommer i møte med hverandre.
5. Prosjektet #GoDemo har som mål å utvikle et læringsmiddel som skal sette lys på historiske kjennsgjerninger, fokusere på følgene av fordomsfulle tankemønstre og legge til rette for pedagogiske metoder om hvordan vi som enkeltmennesker og samfunn kan verne om demokratiet og grunnleggende menneskerettigheter. Rent konkret skal det gjøres ved å utvikle en læringsmiddelapp. Skolene har et uttalt behov for digitale læringsmidler og denne appen skal kunne lastes ned og brukes både i tilknytning til museumsbesøk / byvandring /stedvandring og i etterkant i forbindelse med skolearbeid/etterarbeid.

Det finnes ikke en ferdig plan for hvordan denne kommer til å se ut eller virke. For slik foregår ikke Erasmus+ prosjektene. Alle partnerne i prosjektet skal komme med sine behov og innspill – og så skal det skje en gradvis utvikling frem mot et felles resultat. Men det er et ønske om at man skal kunne laste ned dokumenter og bilder via appen, at man skal kunne ta bilder selv og redigere og sammenkoble det man laster ned med egne bilder. Det er også ønskelig at elevene skal kunne kommunisere med andre elever i andre land, som jobber med det samme feltet – og dele sine prosjekter med hverandre.

20. oktober 2017 fikk prosjektgruppen beskjed om at vår søknad var innvilget og at prosjektet tildeles 136 050 EUR fra 2018-2020.

Vedlagt er en lenke til søknaden.

Application form
2017 KA201-ferdig ve

For Vestfoldmuseene er dette svært gledelig og gir oss en rik anledning til både å bygge og dele kompetanse.

Andre resultater:

- Vi har fått avlevert arkiv etter Moritz Gorwitz, som satt på Berg interneringsleir fra oktober 1942 til mai 1945. Blant det interessante materialet er det verdt å nevne et brev fra Auschwitz, skrevet med påholden penn av broren Elias som ble drept. Det er også en diktbok skrevet av jødiske menn på Berg, og smuglet ut i god behold. Et annet arkiv som er avlevert er Moritz Nachtsterns originale manuskript, som var

grunnlaget for hans bok «Falskmyntner i Sachsenhausen», utgitt i 1949 (den første Holocaustberetningen i Norge).

- Offentlige føringer om at museene skal «gjenspeile samfunnet, delta i demokratiseringsprosessen og reflektere et mangfold av perspektiver og virkeligheter» har aktualisert og styrket samfunnsrollen. Det har blitt selvfølgelig å snakke høyt om våre demokratiperspektiv og hvordan vi løfter frem menneskerettigheter - som jo er forutsetningene for demokratiet. De er selve verdiene i demokratiet. Og det er jo helt avgjørende at de kontinuerlig løftes frem, belyses og diskuteres. Vestfoldmuseene har i inneværende år vedtatt i sin nye 4-årige strategisk plan at ett av hovedmålene er en vektleggelse og *fornyelse av formidlingen gjennom et prioritert fokus på menneskerettigheter, demokrati og mangfoldsperspektiver. Dette er et strategisk valg, tydeliggjort og delvis initiert av dette formidlingsprosjektet.

Prosjektet legges merke til

I 2014 ble prosjektleder, Ulla Nachtstern tildelt Nøtterøy kommunes kulturpris. Andre fagmiljøer tar kontakt og ønsker å bruke kunnskapen som prosjektgruppen har opparbeidet seg (NRK Vestfold, lokalaviser i Vestfold, men også flere riksaviser, forfattere som skriver lokalhistorie og undervisningssteder.

Det angår også deg – fremover:

Vestfoldmuseene skal fortsette gjennomføringen av formidlingsprosjektet og har tatt det inn i drift. Den kulturelle skolesekken ønsker å fortsette samarbeidet, og bestillinger for neste skoleår er på plass.

Men det er også viktig at et slikt prosjekt hele tiden oppdateres og styrkes. Vestfoldmuseene ønsker også å åpne for at «Det angår også deg. Demokrati og menneskerettigheter i Vestfold» etter hvert også kan fokusere på andre aspekter knyttet til den overordnede tematikken. Det krever imidlertid en prosjektledelse som har tid og kompetanse, og kan jobbe langsiktig.

Økonomi

Regnskapet for prosjektet viser et restbeløp pålydende kr. 179 596,-

Vi søker om å få benytte disse midlene i 2018 ut fra disse årsaker og kriterier:

1. Nettressurs kr. 50 000

Vestfoldmuseene får ny hjemmeside i 2018 som involverer nye tekniske løsninger. For ikke å måtte gjøre det tekniske arbeidet med nettressursen to ganger, har vi valgt å vente til 2018 med selve implementeringen og utlegget som følger med dette. Det faglige grunnlagsarbeidet er imidlertid utført.

2. Digital læringsmiddelapplikasjon kr. 129 596,-

Arbeidet med denne har blitt utsatt i påvente av tidligere refererte prosesser knyttet opp mot Høgskolen i SørØst-Norge og Vestfold fylkeskommune. Dette har fått sin løsning i Erasmus+ prosjektet #GoDemo. Arbeidet kommer i gang fra 01.01.2018.

Vestfoldmuseene ser #GoDemo som en utvidet samfunnsoppgave, en forlengelse av prosjektet rettet mot et regionalt og internasjonalt nettverk. Vi ønsker å bruke de resterende prosjektmidlene som en del av vår egeninnsats.

Vi ber om en tilbakemelding på bruk av restmidlene.

Regnskap er pr. dato hos revisor og vil bli ettersendt så snart det er klart. Budsjettpostene er revidert underveis og vi sender med historikken med regnskapet slik at den blir enklere å følge.